

Im ez rövid vonásokban a halle-wittenbergi egyetem története Schrader emlékműve nyomán. Mennyi kincs és tradíció 200 éves múltjában! Érezzük azonban, hogy hiányzik abból a jelennek rajza, a jelenkori vagy nemrég elhunyt professorok jellemzése. Egy Beyschlag, Jacobi és Tschackert a polemikus, Riehm, Schlottmann és Wellhausen az ó-testamentomi exegéta, Köstlin a híres Luther-tudós, Erdmann, Ulrici, Krohn és Vaihinger a philosphus, Leo, Droysen és Hertzberg a történetíró, Mejer, Boretius, Conrad, Löning a jogászok és Weber, Olshausen, Jäger és Volkmann orvosok nevei a hazai irodalomban is eléggé ismeretesek. Közelebbről a hallei theológiát egyik mai illustris művelője így jellemzi: „Sie steuert mitten hindurch zwischen der Charybdis eines Kriticismus, in dem der zündende religiöse Funke erloschen ist, und der Scylla enier Repristinatio, die von einem Feuer ohne Licht erhitzt wird; sie lebt der Überzeugung, dass die Theologie der Kirche zu dienen habe als deren wissenschaftliches Gewissen, ihr aber nur dann dienen könne, wenn die Kirche darauf verzichtet, diesem Gewissen vorzuschreiben, was es sagen dürfe und was nicht.“

Eperjes.

DR. SZLÁVIK MÁTYÁS.

Horvát Árpád

sz. 1820. febr. 23. † 1894. oct. 26.

A folyó év tavaszán a lapokat bejárta az a hír, hogy Horvát Árpád, a budapesti egyetemen az oklevéltan és címertan rendes tanára most töltötte be 50 éves egyetemi tanárságát. E hírre Márki Sándor collégámmal, mint egykori tanítványai, táviratilag üdvözlöttük régi szeretett tanárunkat. Másnap választ kaptunk tőle, a melyben megköszöni a szíves megemlékezést, de egyúttal rectificálta a lapok téves jelentését, hogy nem most, csak egy év múlva, 1895-ben lesz 50 éves tanár, elteszi akkorra jókívánságunkat.

Sem mi, sem ő nem gondoltuk akkor, hogy jó volt sietni a gratulációval, mert az igazi 50 esztendő nem éri meg. A halál kiméletlenül elibe vágott az 50 éves tanári jubileumnak.

Váratlanul jött a hír oct. végén, hogy Horvát Árpád nincsen többé, elköltözött az örök béke honába.

Félszázadon át szolgálta a magyar közoktatás ügyét, lelkes buzgalommal, szeretettel, lankadatlan ifjú erővel. 1846-ban nyerte el a budapesti egyetemen a diplomatikai tanszéket, a midőn a bölcsészeti kar egyszersmind nagynevű atyjának, Horváth Istvánnak halála által

megüresedett tanszéke helyettesítésével, a magyar nyelv és irodalom tanításával is megbízta.

Nagy nevet örökölt az „utolsó ázsiai magyar“-tól, (a hogy Horvát István br. Eötvös József nevezte), s ő az örökségre méltóvá tette magát. 1820. febr. 23. született Pesten. Atyja, a fajszeretet eme lánglelkű apostola, a régi magyar nevek divatba hozója, többször mondotta, hogy Árpád névre azért kereszteltette, mert „Árpád vezér sokkal nagyobb ember volt, mint a római egyháznak bármelyik szentje.“¹⁾ Az ifjú Horvát Árpád gymn. tanulmányait Székesfehérvárott, az egyetemet Pesten végezte. Kitűnően tanult s gyorsan haladt. 1836-ban már a bölcsészeti tudora, 1840-ben jogi doctor lett s 1841-ben megszerezte az ügyvédi oklevelet. 1846-ban egyetemi helyettes tanár lett, rendes tanárrá br. Eötvös cultusminister 1848. jun 18-án nevezte ki a diplomatika tanszékére.

Hogy mennyire szerették tanítványai, mutatja az, hogy midőn 1848. márcziusi napjaiban az egyetemi ifjúság testületileg fellépett tanárai ellen, az egyetlen Horvát Árpáddal tettek kivételt.²⁾ A Bachkor zak alatt az Eötvös által kinevezett tanárok mind elvesztették tanszéküket; Horvát Árpádot tekintettel arra, hogy már előbb is tanított 2 évig, helyettes tanárul alkalmazták a diplomatika tanszékére. És „én (írja idézett közleményeiben) közel nyolcz évig suppléáltam a cassalt rendes tanárt, azaz magamat“ 800 frt évi fizetéssel. Végre gr. Thun 1857-ben kinevezte a diplomatika rendkívüli tanárává 600 frt évi fizetéssel. Ekkor mondta a tiszti esküje letevésekor a helyha'ósági alelnök, hogy „das is' kurios' jetzt hat er weniger, als früher; das is' mir no' nit furkummen.“³⁾ Csekély fizetését úgy pótolta, hogy e mellett még tanárságot vállalt (évi 1200 frt fizetéssel) az újonnan fölállított kereskedelmi akadémiánál, a hol négy „keserves“ évet töltött. 1866-ban Toldy Ferencz egyetemi könyvtárőrül alkalmazta s az új alkotmányos aera beköszöntésével br. Eötvös rendes tanárságát is visszaállította.

Újult erővel és lelkesedéssel tanította ettől fogva mindvégig a magyar oklevéltant s hazai történetírásunak fellendülésében nagy része van annak, hogy az oklevelek olvasásának, értelmezésének tudását beléoltotta az újabb történetírói generációba.

Az irodalmi munkásságtól idegenkedett. Bizonyára hatása volt erre atyja őstörténelmi ábrándjainak az újabb kritikai iskola által való elítéltetésének is. Ő bár sokkal biztosabb talajon működött gyakorlatilag és nagy olvasottsága volt, csak is az utolsó másfél tized alatt lépett a nyilvánosság elé, néhány kisebb munkával. Erre is mintegy tanítvá-

¹⁾ Horvát Árpád Közlemények irománytárczámból. (Irod. tört. Közl. IV. évf. 103. l.)

²⁾ U. ott. 109. l.

³⁾ U. ott. 111. l.

nyai szeretete készítette. Ezeknek akart vezérfonalat adni kezükbe a diplomatika tanulásához. Így adta ki három kis kötetben az Oklevéltani Jegyzetek, Bevezetés a diplomatikai írástanba s Diplomatikai kortan cz. munkáit. (Budapesten, 1880—84.) S ezeket is milyen jellemző fentartással: „hallgatóinak kéziratgyanánt.”

Ezek alapján választotta meg 1884-ben a M. Tud. Akadémia lev. tagjává, a hol székét „Mabillon János, a diplomatika megalapítója” cz. jeles értekezésével foglalta el. Látszott e munkáiból s a „Századok” hasábjain írt néhány bírálatából, mily jeles író valóndott belőle, ha az írástól nem idegenkedett volna.

Utolsó kis munkája a folyó évben jelent meg az „Irodalom-történeti Közlemények” hasábjain, Közlemények iromány-tárczámból” cz. a., melyben élettörténetéhez nyújt becses, kort is jellemző adalékokat. Különnyomatként megküldötte barátainak is. Ez mintegy az ő bucsú-szózata barátaihoz, tanítványaihoz. Ebben az iskolai évben betegeskedése miatt már szabadságoltatta magát: talán először életében. Halála mutatja, mily komoly ok kellett hozzá, hogy azt megtegye.

Nem írván életrajzot, elég megemlíteni, hogy egyetemi tanársága mellett az egyetemi könyvtárban is hivataloskodott, előbb mint könyvtárőr, utóbb (1874—76.) mint igazgató, a hol az utóbbi időben sok kellemetlensége volt. Családi élete sem volt zavartalanul boldog. Petőfi Sándor özvegyét vette nőül, kitől 1857-ben már négy gyermeke volt. Nejét korán elvesztette, gyermekei közül is csak egy élte túl.

Csak egyben talált mindvégig örömet: egyetemi tanárságában, az ifjúsággal való érintkezésében. Büszke volt rá, ha valamelyikből neves ember vált s boldog volt, ha régi tanítványai róla megemlékeztek. Névjegyzéküket egy félszázadon át mindig megőrizte. Jelesebb tanítványainak nevét évenként közölte a Századokban is.

Ha a lapok nagy része s a nagy közönség rideg közönnyel tért napirendre halála felett: mi tanítványai, a kiknek munkás életét szentelte, kétszeres kegyelettel kell hogy megőrizzük emlékezetét annak, a kitől megtanultuk a rég letűnt századok írott emlékeinek ismeretét, értelmezését, hazánk történetének felderítésére értékesítését.

SZÁDECZKY LAJOS.

— **Szász Gerő**, erdélyi hazarészünk örökifjú kedélyű, mindig szellemes, édes-dalú legjelesebb költője 40 éves írói pályája betöltésekor, a következő előfizetési felhívást bocsátotta ki két kötetben megjelenő, összegyűjtött költeményeire: „Negyven évvel ezelőtt jelentek meg nyomtatásban első kísérleteim a versírás terén. Kicsinyke forrás volt, mely el is apadhatott volna, ha nem táplálom a költészet szeretetével, s lelkemnek az eszményi után való sóvárgásával. Életem legszebb részének tartom, hogy ez nem hagyott el mind e mai napig s munkása